Ruski utjecaj i evropska desnica u Bosni i Hercegovini

NEJRA VELJAN, NINO BILAJAC I SENADA ŠELO ŠABIĆ

Dodik između Moskve i Budimpešte i borba oko političke pripadnosti

Ruski utjecaj i evropska desnica u Bosni i Hercegovini

Dodik između Moskve i Budimpešte
i borba oko političke pripadnosti

Autori
Dr. Nejra Veljan, Nino Bilajac i Dr. Senada Šelo Šabić

Urednica
Prof. dr. Edina Bećirević

Izdavač
Atlantska inicijativa, 2026.

Norwegian Embassy
Sarajevo

Ova publikacija izrađena je uz podršku Ambasade Kraljevine Norveške.
Stavovi, nalazi, tumačenja i zaključci izneseni u publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne odražavaju nužno stavove Ambasade Kraljevine Norveške ili Atlantske inicijative.

Atlantska inicijativa
Centar za sigurnosna i pravna istraživanja

Ruski utjecaj i evropska desnica u Bosni i Hercegovini

Dodik između Moskve i Budimpešte i borba oko političke pripadnosti

Sarajevo, 2026.

Sadržaj

Uvod **7**

Pojmovi, građa i granice analize **8**

Izvori i način analize **9**

Ruska podrška i prijatelji unutar EU **10**

Desnica u institucijama vlasti **11**

Zahtjev za drugačijom Evropom **12**

Trump MAGA i lobiranje u Washingtonu **13**

Pripadnost i pravo na neslaganje **14**

Kampovi za Moldavce i pitanje suvereniteta **16**

Evropsko obećanje na provjeri **18**

Zaključak i preporuke **19**

Literatura **23**

Uvod

Ova studija ispituje kako Milorad Dodik koristi odnose s Rusijom, pojedinim evropskim liderima i američkim konzervativnim krugovima da domaće političke sukobe predstavi kao odbranu zajednice. Posebno razmatramo šta takva politika znači za institucije koje nadziru vlast i za pravo građana da se ne slažu s rukovodstvom. Na osnovu javnih izjava, dokumenata i istraživačkih nalaza razlikujemo političku podršku od dokaza o konkretnim postupcima, a posebno razmatramo odgovornost institucija BiH u slučaju navodnih kampova za obuku moldavskih državljana.

„Dolazim iz jednog izrazito trusnog političkog prostora… iz područja koje ima neku nedefinisanu zajednicu… gdje imamo problema sa ideologijama koje su nam nametnuli liberali sa Zapada.“

Tim je riječima Milorad Dodik, tada član Predsjedništva Bosne i Hercegovine, govorio na Demografskom samitu u Budimpešti 23. septembra 2021. godine. U publici su bili premijeri Mađarske, Češke i Slovenije, tri članice Evropske unije i NATO saveza, kao i bivši američki potpredsjednik Mike Pence. Dodik je pred njima govorio o zapadnim liberalima koji nameću svoje vrijednosti, ugroženosti tradicionalne porodice i potrebi odbrane kršćanske Evrope, zapravo light varijantama govora kakve je svojedobno imao ratni zločinac Radovan Karadžić. Njegovo obraćanje prenosile su televizije u Republici Srpskoj, gdje je nastup predstavljan kao potvrda međunarodnog priznanja njegove politike, u trenutku kada se suočavao sa sve snažnijim pritiscima zapadnih država zbog osporavanja državnih institucija (Ćerimagić, 2024, str. 13 do 14).

Četiri i po godine kasnije Dodik se ponovo našao pred konzervativnom publikom u Budimpešti. Ovoga puta nije morao sam govoriti o pritiscima kojima je izložen. To je umjesto njega učinio Viktor Orbán. Na konferenciji CPAC Hungary, 21. marta 2026. godine, mađarski premijer predstavio ga je kao „najvećeg preživjelog“ (mađ. *legnagyobb túlélő*). U Orbánovoj verziji događaja Dodik je izdržao američke sankcije, ali i ono što je nazvao njemačkim ucjenama i bošnjačkim uznemiravanjem. Dodikov sukob s institucijama Bosne i Hercegovine tako je predstavljen kao još jedan primjer progona konzervativnih lidera. Ranije u istom govoru Orbán je slavio kršćanstvo, tradicionalnu porodicu i odbijanje migracija kao znakove širег političkog preporoda (Orbán, 2026).

Između ta dva nastupa promijenilo se mnogo toga, ali je politička poruka ostala prepoznatljiva. Dodik je 2021. pred evropskim liderima govorio o zajednici kojoj Zapad nameće svoje vrijednosti. U martu

2026. jedan od tih lidera predstavio ga je kao simbol otpora upravo takvim pritiscima. Budimpešta je tako postala više od mjesta diplomatskih susreta. Bila je pozornica na kojoj se Dodikov sukob s međunarodnim institucijama mogao predstaviti kao politička vrlina, a njegova borba za vlast kao odbrana vlastite zajednice, odnosno Republike srpske.

Njegova misija preporoditelja kršćanstva nastavila je svoj put. Rod Blagojevich, bivši guverner Illinoisa kojeg je Donald Trump pomilovao u februaru 2025. i čija firma RRB Strategies lobira za Republiku Srpsku (Schaffer i sar., 2025), objavio je 1. aprila 2026. poruku u kojoj je Orbánova podrška Dodiku predstavljena kroz bliskost obojice s Trumpom. Objava je potom uvrštena u materijal koji je RRB Strategies distribuirao u ime Republike Srpske, a američko Ministarstvo pravde zabilježilo je prijem tog podneska 10. aprila (RRB Strategies, 2026, str. 2). Materijal je javno registriran prema američkom Zakonu o registraciji stranih agenata (FARA). Podnesak pokazuje ko je materijal distribuirao i u čije ime, ali ne omogućava pouzdanu procjenu njegovog ukupnog dosega niti političkog učinka. Za manje od tri sedmice pozdravni govor s političkog skupa u Budimpešti postao je lobistički materijal u Washingtonu.

Dva dana kasnije Orbán je izgubio izbore. Na parlamentarnim izborima 12. aprila 2026. stranka Tisza Pétera Magyara osvojila je dvotrećinsku većinu, a Orbán je iste noći priznao poraz, uz ocjenu da je rezultat „bolan, ali jasan“ (Radio Free Europe/Radio Liberty, 2026). Za Dodika je to značilo da jedan od njegovih najvažnijih saveznika među šefovima vlada Evropske unije odlazi s vlasti. Do jutra nakon izbora rukovodstvo Republike Srpske nije čestitalo pobjedniku. Jedini zvaničnik entiteta koji se oglasio, predsjednik Narodne skupštine Nenad Stevandić, rekao je da je Orbán „izgubio političku bitku“, ali je pohvalio njegovu ulogu u promoviranju „evropskog suverenizma“ (N1 BiH, 2026a).

U ovom slijedu događaja vidi se kako Dodik domaće sukobe povezuje s međunarodnim političkim podjelama. Bosna i Hercegovina se često opisuje kao zemlja između Evrope i Rusije, tampon zona. Proljeće 2026. podsjeća da političke podjele postoje i unutar same Evrope: spor se vodi o tome šta Evropa jeste i ko smije govoriti u ime ljudi koji u njoj traže svoje mjesto. Ruska podrška i priznanje dijela evropske desnice mogu poslužiti istoj domaćoj tvrdnji: ko osporava lidera, navodno ugrožava i zajednicu koju on predstavlja. Tako se politička kritika predstavlja kao napad na narod, iako građani iste zajednice mogu imati sasvim različite stavove o svom rukovodstvu i njegovim saveznicima, ali i zadržati pravo na neslaganje s politikom lidera koji ih predstavlja.

Pojmovi, građa i granice analize

Nekoliko pojmova u ovom radu označava različite stvari, pa ih treba razdvojiti. Desnicom nazivamo široku porodicu stranaka i pokreta, uključujući konzervativne, koji daju prednost naciji, tradiciji i poretku. Krajnja desnica je uži pojam. Za potrebe ovog rada u nju ubrajamo radikalnu desnicu, koja prihvata izbore ali osporava ključne elemente liberalne demokratije, poput prava manjina i ograničenja vlasti, i ekstremnu desnicu, koja odbacuje demokratiju kao takvu. Populistička radikalna desnica, prema Muddeu, spaja nativizam, autoritarizam i populizam. Nativizam isključuje ljude i ideje označene kao strane naciji, autoritarizam podrazumijeva vjeru u strogo uređeno društvo, a populizam

suprotstavlja čestit narod korumpiranoj eliti (Mudde, 2017, str. 4 do 5). Laruelle iliberalizam razumije kao ideološki okvir koji daje prednost većinskoj volji, suverenitetu, kulturnoj homogenosti i tradicionalnim hijerarhijama (2022, str. 303 do 304). U ovom radu pratimo kako se takve ideje koriste za opravdavanje vlasti i ograničavanje pluralizma.

Iskaze i postupke procjenjujemo prema njihovom sadržaju, a ne prema stranačkoj etiketi. Predmet analize su pokušaji da se oslabi rad demokratskih institucija koje provjeravaju i nadziru vlast, kao i nastojanja da se kritičarima ospori pravo na ravnopravno učešće u javnom životu. Takvi postupci mogu biti iliberalni i kada dolaze od političara koji već upravljaju institucijama, bez pripadnosti ekstremističkim grupama. Konzervativne stavove o porodici i vjeri razmatramo kada se njima opravdava isključivanje drugih iz javnog života ili ograničavanje njihovih prava. Sama privrženost takvim stavovima nije dovoljna da političara ili pokret svrstamo u krajnju desnicu.

Analizirani politički događaji obuhvataju period od Dodikovog nastupa na Demografskom samitu u Budimpešti u septembru 2021. do 8. novembra 2026. Starije izvore koristimo za historijski i teorijski kontekst, a izvorima objavljenim zaključno s 11. novembrom 2026. dopunjavamo analizu relevantnim novim informacijama, uključujući Izvještaj Evropske komisije za 2026. godinu i novinarske navode o ulozi Alexandera Aldena.

Izvori i način analize

Vanjski utjecaj analiziramo na osnovu javnih izjava, službenih saopćenja, sudskih i administrativnih dokumenata, materijala prijavljenih prema američkom zakonu FARA, novinarskih istraživanja te akademske literature. Izvori ne potvrđuju svi iste stvari. Politički govor pokazuje šta je neko izjavio, službena odluka šta je institucija odlučila, a istraživački nalaz šta je dokumentirano ili šta navode njegovi sagovornici. Razlikujemo javnu političku podršku, diplomatsku reakciju u konkretnom institucionalnom sporu i pravne učinke odluka poput ukidanja sankcija. Podnesci iz registra FARA govore o prijavljenim ugovorima, ciljevima i distribuciji materijala, ali sami ne dokazuju politički učinak lobiranja. Kod moldavskog slučaja razdvajamo iskaze učesnika, novinarske nalaze, tvrdnje tužilaštva i sudska utvrđenja. Ne provodimo novo istraživanje stavova birača niti mjerimo koliko su navedene poruke utjecale na njih.

Rad ne nudi pregled svih aktera evropske desnice u Bosni i Hercegovini. U središtu su Dodikovi odnosi s Moskvom i Budimpeštom te kontakti s političkim krugovima povezanim s Donaldom Trumpom. Dodik ove veze uporno predstavlja kao dokaz da RS ima moćne prijatelje. Primjere iz drugih političkih sredina u BiH koristimo da pokažemo kako se ideje o isključivoj pripadnosti zajednici pojavljuju i izvan Dodikove politike. Na kraju se pitanje upućuje prema inostranstvu. Slučaj Moldavije problematizira šta znači braniti suverenitet ako se na teritoriji Bosne i Hercegovine pripremaju akcije koje ugrožavaju politički izbor građana druge zemlje. U tom dijelu posebno razmatramo i odgovor domaćih institucija. Njegovo uključivanje ne znači da je utvrđena Dodikova povezanost s organizatorima tih aktivnosti.

Ruska podrška i prijatelji unutar EU

Veza Moskve i evropske desnice nije nastala u Banjoj Luci. Anton Shekhovtsov pokazao je da su ruski državni akteri decenijama gradili odnose s krajnjom desnicom u Evropi i Sjevernoj Americi, te da se ta saradnja ubrzala kada su se odnosi Rusije sa Zapadom pogoršali nakon „obojenih revolucija“ i rata u Gruziji. Moskva je od tih veza dobijala utjecaj u inostranstvu i legitimitet kod kuće, recimo preko stranih „posmatrača“ koji su hvalili ruske izbore. Stranke s ruba desnog političkog spektra dobijale su prostor u medijima poput RT i privid ugleda (Shekhovtsov, 2018). Sličnost stavova Orbána i Putina vidi se i u njihovim javnim izjavama. Orbán je 2014. najavio da je „nova država koju gradimo u Mađarskoj iliberalna država, neliberalna država“ (Orbán, 2014). Pet godina kasnije Putin je za Financial Times rekao da je „takozvana liberalna ideja […] nadživjela svoju svrhu“ i da je „došla u sukob s interesima ogromne većine stanovništva“ (Barber i sar., 2019).

Ti iskazi pokazuju zajednički diskurs, u kojem su liberalna ograničenja vlasti prepreka volji većine, a nacionalni lider njen jedini vjerodostojni tumač. Dodik je neko ko rado koristi spomenuti diskurs.

Dvije godine prije konferencije CPAC Dodik je već govorio o koristi od veza koje prelaze navodne geopolitičke podjele. U Kazanju je 21. februara 2024. Vladimiru Putinu potvrdio protivljenje sankcijama Rusiji i članstvu Bosne i Hercegovine u NATO savezu. Prema objavi Kabineta predsjednika Republike Srpske, isticao je pritom odnose s Orbánom i Aleksandrom Vučićem, a prijateljima unutar EU pripisao zasluge za sprečavanje evropskih sankcija protiv rukovodstva koje predvodi. U istom nastupu političku opoziciju i druge grupe u Republici Srpskoj predstavio je kao aktere koji podrivaju stabilnost entiteta (Kabinet predsjednika Republike Srpske, 2024).

Savezništvo s vladom članice EU može imati i konkretne institucionalne posljedice. Odluke Vijeća Evropske unije o restriktivnim mjerama u okviru zajedničke vanjske i sigurnosne politike donose se jednoglasno (Vijeće Evropske unije, 2022). Zbog toga država članica može blokirati usvajanje takve odluke glasom protiv, odnosno iskoristiti pravo veta. To pomaže razumjeti zašto su Dodiku važni saveznici unutar EU. Ipak, njegova izjava o pomoći prijatelja ne dokazuje da je Mađarska ili neka druga država zaista blokirala konkretnu sankciju.

Najozbiljniji test došao je u februaru 2025. Sud Bosne i Hercegovine 26. februara prvostepeno je osudio Dodika zbog neizvršavanja odluka visokog predstavnika, prema članu 203.a stav 1. Krivičnog zakona BiH, na godinu dana zatvora i šest godina zabrane obavljanja dužnosti predsjednika Republike Srpske (Sud Bosne i Hercegovine, 2025a). Rusko Ministarstvo vanjskih poslova istog je dana poručilo da je progon Dodika „čisto političke prirode, inspiriran sa Zapada“ i da će presuda imati „štetne posljedice po situaciju u BiH i cijelom regionu“ (N1 BiH, 2025a). Turčalo bilježi i zakone kojima su vlasti Republike Srpske potom osporile nadležnost državnog pravosuđa (2025, str. 17). Iz Budimpešte je stigla drugačija vrsta podrške. Zamjenik ministra vanjskih poslova Mađarske Levente Magyar početkom marta došao je u Banju Luku i rekao: „Ovdje smo da stanemo uz one koji su izloženi političkom lovu na vještice“, jer Zapad „i dalje tretira BiH kao svoju provinciju u kojoj može raditi šta hoće“ (N1 BiH, 2025b).

Rusija je ovim odgovorom stala uz Dodika u konkretnom sporu sa Sudom BiH. Podrška se odnosila na pitanje mogu li državne institucije provoditi svoje odluke prema političaru koji ih osporava. Time je Moskva Dodikovom protivljenju sudskoj odluci pružila diplomatski oslonac.

Otpor institucijama dobio je i policijski epilog. Nalozi za hapšenje o kojima je Sud BiH izvijestio 27. marta 2025. pripadaju zasebnom postupku, zbog sumnje na napad na ustavni poredak iz člana 156. Krivičnog zakona BiH (Sud Bosne i Hercegovine, 2025b). Prema izvještaju Evropske komisije za 2025, policija Republike Srpske od marta do jula ometala je državnu policiju u izvršenju naloga za hapšenje političkog rukovodstva entiteta (Evropska komisija, 2025, str. 35, 46).

Apelaciono vijeće Suda BiH potvrdilo je presudu iz prvog predmeta 12. juna 2025, a njen pisani otpravak upućen je strankama 1. augusta (Sud Bosne i Hercegovine, 2025c). Centralna izborna komisija BiH 6. augusta donijela je odluku o prestanku Dodikovog mandata predsjednika Republike Srpske (European Western Balkans, 2025a). Vanjska podrška nije spriječila sud i izbornu administraciju da dovrše postupak. U Dodikovom prikazu služila je, međutim, kao dokaz da sud ne napada njega nego zajednicu.

Podrška izvana postaje tako oslonac u domaćem sporu između Dodika i države. Pozivanjem na vanjske saveznike rukovodstvo može potiskivati i neslaganja unutar vlastite zajednice. Građani istog etničkog identiteta mogu različito ocjenjivati lidera, sudsku odluku ili međunarodni savez. Ako se takvo neslaganje predstavlja kao prijetnja opstanku naroda ili entiteta, političaru postaje lakše tvrditi da jedini zastupa zajednički interes.

Desnica u institucijama vlasti

Nove stranke na krajnjoj desnici pokazuju samo dio slike. Politiku isključivanja mogu provoditi i lideri koji već upravljaju institucijama, a oni imaju više mogućnosti da slične ideje prenesu u zvanični politički govor i učine da diskurs krajnje desnice postane novo normalno. Mudde je još 2010. upozorio da populistička radikalna desnica nije potpuno strana zapadnim demokratijama nego „patološka normalnost“: njene ideje radikaliziraju vrijednosti koje su prisutne i u umjerenijim političkim stavovima (Mudde, 2010). Ipak, kada utjecajan političar javno prihvati neku od tih ideja, to ne znači da je i većina građana podržava. Istraživanja zato razlikuju političku podršku pojedincima od stvarne promjene stavova u društvu (Brown i sar., 2023). Da bismo procijenili određeni zahtjev, trebamo pitati koja bi prava ograničio i koje bi mehanizme nadzora vlasti uklonio. Kritika međunarodnog nadzora nije sama po sebi iliberalna. Može biti i demokratska kada traži odgovorne institucije i jednaka prava za sve.

Ove politike u BiH imaju vlastitu historiju i njihov uspon ne može se objasniti uvezenim idejama. Političko nadmetanje dugo je zatvoreno u etničke i unutardržavne okvire. Kapidžićeva analiza pokazuje da vlast u dva entiteta nije jednako raspoređena. U Republici Srpskoj centraliziraniji sistem omogućava snažniju kontrolu jedne stranke, dok podjela vlasti između više nivoa i političkih aktera u Federaciji BiH otežava takvu koncentraciju moći (Kapidžić, 2020). Ta razlika objašnjava zašto isto vanjsko pri-

znanje/podrška ne mora imati istu težinu u domaćoj političkoj stvarnosti. Već dominantnog političara može dodatno ojačati, a ne uklanja ograničenja koja proizlaze iz podijeljene vlasti. Slična retorika ne znači jednaku moć da se provede ono što se zagovara. Nacionalistički ciljevi mogu biti iskrena politička uvjerenja i istovremeno štit za interese vlasti, kako ističe Bećirević u analizi secesionističke krize (2022). Međunarodna podrška rukovodstvu daje dodatni argument da upravo ono najbolje zastupa interese zajednice.

Ni u Republici Srpskoj stavovi nisu jednoglasni. Istraživanje Atlantske inicijative provedeno u martu i aprilu 2023. obuhvatilo je uzorak od 1.004 ispitanika u Bosni i Hercegovini. Među ispitanicima iz Republike Srpske 32,6 posto podržalo je pristupanje NATO savezu (Halilović i Veljan, 2023, str. 11, 13). Rezultat pokazuje da među građanima postoje različiti stavovi i onda kada rukovodstvo tvrdi da govori u ime svih. Otvoreno ostaje i pitanje koliko slobodno ljudi koji misle drugačije to mogu reći javno.

Različiti politički stavovi traže i pažljivije razumijevanje nezadovoljstva građana. Rodrik (2021) pokazuje da ekonomske posljedice globalizacije mogu povećavati podršku populizmu i preko pitanja kulture i identiteta. Ovaj rad ne istražuje motive birača u BiH, pa se iz analiziranih nastupa ne može zaključiti zašto pojedini građani podržavaju Dodika. Njihova iskustva i razloge za politički izbor potrebno je zasebno ispitati.

Zahtjev za drugačijom Evropom

Na Demografskom samitu u Budimpešti u septembru 2021. Dodik je srpsko iskustvo iz devedesetih pretvorio u priču o odbrani porodice i vrijednosti. Prema govoru koji prenosi Ćerimagić, evropskim sagovornicima poručio je da su dobre odnose s muslimanima gradili na štetu Srba. Tvrdio je i da kršćani odustaju od svojih vrijednosti, dok muslimani svoje zadržavaju, te pozvao na odbranu kršćanske Evrope. Nastup je emitiran u Republici Srpskoj i predstavljen kao dokaz međunarodnog odobravanja i neuspjeha pokušaja da se njeno rukovodstvo izolira (Ćerimagić, 2024, str. 13 do 14). Domaća priča o prošlosti (i tzv. historijskim nepravdama nad Srbima) ponuđena je kao pouka za budućnost cijelog kontinenta. Dodik se u Budimpešti predstavljao kao iskusni branitelj civilizacije koja je sada ugrožena drugdje i za tu ulogu tražio je priznanje. Muddeovo razlikovanje populizma i nativizma pomaže da se ta poruka preciznije razumije. Dok se populizam poziva na sukob naroda i elite, nativizam određuje ko naciji smije pripadati. Dodik je ovdje povlačio granicu između kršćana i muslimana kao navodno različitih nosilaca evropskih vrijednosti. Muslimani/Bošnjaci su dio građanstva i historije Bosne i Hercegovine. Politički diskurs takvih branitelja Evrope od onih koji se smatraju strancima, ipak, može te sugrađane pretvoriti u civilizacijski problem, kao što ih je politika Radovana Karadžića i pretvorila 1992. Njihova „pogrešna“ religija tada postaje pitanje evropskog identiteta, a njihova politička ravnopravnost pada u drugi plan.

Orbán je 5. aprila 2024. na poslovnom forumu u Banjoj Luci govorio o ulaganjima mađarskih kompanija i o pravu domaćina da odrede sektore u koje će se ulagati. Prema objavi Vlade Mađarske, rekao je tom prilikom da „ova zemlja pripada Srbima“ (Vlada Mađarske, 2024). Ćerimagić mađarsku posjetu

tumači kao potvrdu isključivo srpskog poimanja Republike Srpske (2024, str. 20). Iako izrečena u ekonomskom kontekstu, formulacija koja „ovu zemlju“ pripisuje jednom narodu poistovjećuje politički prostor s tim narodom. Ostaje pitanje gdje su u takvoj slici zemlje ostali građani?

Na prijemu u Budimpešti 26. novembra 2025. Dodik, tada već bez mandata predsjednika Republike Srpske, predstavio je entitet kao kršćanski dio Bosne i Hercegovine. Tvrdio je da je kršćansko stanovništvo diskriminirano, a zasluge za opstanak pripisao je prijateljima, među kojima su Orbán, Rusija i nova američka administracija (SRNA, 2025). Mjesec ranije, 29. oktobra 2025, Ured za kontrolu strane imovine američkog Ministarstva finansija (OFAC) uklonio je Dodika i dio njegovih saradnika sa sankcijske liste (OFAC, 2025; European Western Balkans, 2025b). Pokreti koji zagovaraju nacionalnu isključivost mogu pronaći zajedničke interese i preko državnih granica. Wojczewski u istraživanju međunarodne saradnje populističke radikalne desnice prepoznaje zajednički jezik ugroženih nacija i otpora liberalnoj globalizaciji, ali i granice koje toj saradnji postavljaju suprotstavljeni interesi (2026). Povezuje ih tvrdnja da svaka autentična nacija treba ponovo preuzeti kontrolu nad vlastitim političkim i kulturnim poretkom. Ne moraju se slagati o tome ko pripada kojoj naciji niti o svakom vanjskopolitičkom pitanju.

Granice te saradnje najbolje se vide u odnosu balkanske krajnje desnice prema ratu u Ukrajini. Metodieva i Colborne u studiji Atlantske inicijative dokumentiraju podršku Rusiji kroz pozivanje na slavensku solidarnost, ali i podršku Ukrajini koju pojedini ekstremisti opravdavaju rasnim tumačenjima odbrane Evrope. Te ekstremističke okvire autori odvajaju od uobičajene solidarnosti s Ukrajinom (2023, str. 18 do 20). Isto isključujuće shvatanje Evrope može, dakle, voditi u suprotne geopolitičke tabore. Iz zajedničkog neprijateljstva prema pluralizmu ne slijedi jedinstvena vanjska politika, a još manje ruska kontrola nad svima koji to neprijateljstvo dijele.

Trump MAGA i lobiranje u Washingtonu

Isti jezik ponuđen je i američkoj desnici. U materijalu koji je firma Stokes Strategies registrirala prema zakonu FARA 18. aprila 2025, Dodik i rukovodstvo Republike Srpske predstavljeni su kao pristalice Trumpa i pokreta MAGA. Sankcije i postupci visokog predstavnika opisani su kao progon političara privrženih kršćanskim, nacionalnim i konzervativnim vrijednostima (Stokes Strategies, 2025, str. 2). Taj materijal pokazuje kako su lobisti spor o odgovornosti konkretnih zvaničnika pokušali približiti Trumpovoj publici kroz priču o zajedničkom ideološkom protivniku.

Iza takvog predstavljanja stajali su konkretni politički zahtjevi. Ugovor s firmom Dickens & Madson, datiran 6. septembra 2025, kao krajnji cilj navodi nezavisnost Republike Srpske od Bosne i Hercegovine. Predviđa i zalaganje za uklanjanje visokog predstavnika i ukidanje američkih sankcija. Ugovor i njegovi dodaci predviđali su ukupno četiri miliona dolara, od kojih su, prema prijavi, do 3. oktobra 2025. bila primljena tri miliona (Dickens & Madson, 2025, str. 5 i 10). Javni podnesci dokumentiraju ciljeve i angažmane, ali ne omogućavaju da se utvrdi koliko je pojedini lobista doprinio kasnijem ukidanju sankcija.

Dodik je pred američkom publikom i sam koristio vjersku podjelu da obrazloži političke zahtjeve. U intervjuu za Lindell TV, objavljenom 5. februara 2026, tražio je Trumpovu podršku i rekao: „Nezavisnost Republike Srpske znači odvajanje od muslimanske zajednice“ (Spaić, 2026). Bošnjake je u istom razgovoru kolektivno povezivao s Iranom i nacističkim zločinima. Takve generalizacije čine islamofobiju dijelom argumenta za teritorijalno razdvajanje. Vjerska pripadnost sugrađana predstavlja se kao razlog zbog kojeg zajednički politički život navodno nije moguć.

Veze s Trumpovim političkim krugom postale su vidljive i u domaćoj izbornoj kampanji. Detektor je na snimcima završnog skupa SNSD u Banjoj Luci 2. oktobra 2026. identificirao Jamesa Blaira, koji vodi organizaciju MAGA Inc., lobistu Alexa Garciju i advokata Andrewa H. Smitha (Mujkić, 2026). Njihovo prisustvo potvrđuje kontakte s ljudima bliskim Trumpu, ali samo po sebi ne dokazuje podršku američke administracije Dodikovim političkim zahtjevima.

Američki institucionalni kontakti otvaraju još jedno pitanje. Prema istraživanju Eleanor Mueller objavljenom u Semaforu 10. novembra 2026, Alexander Alden, savjetnik državnog sekretara Marca Rubija, prisustvovao je sastancima Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira u Sarajevu u junu te godine. Više sagovornika tvrdilo je da je nastojao izvršiti pritisak na evropske predstavnike kako bi prihvatili američkog kandidata za visokog predstavnika, italijanskog diplomatu Antonija Zanardija Landija. State Department potvrdio je Aldenovo prisustvo, ali je odbacio navode da je zastrašivao učesnike sastanaka (Mueller, 2026; N1 BiH, 2026c). Taj primjer pokazuje da se američki stavovi prema BiH ne mogu svesti samo na Dodikove kontakte s lobistima, ali ni da se iz novinarskih navoda može zaključiti kako je lobiranje Republike Srpske odredilo poteze američke administracije.

Početkom novembra 2026. Dodik je učestvovao na konzervativnom skupu u Palm Beachu. U objavi na njegovoj službenoj stranici od 6. novembra zabilježeni su susret s predsjednikom organizacije CPAC Mattom Schlappom i poruka da Republika Srpska pripada kršćanskoj civilizaciji. Istovremeno je izjavio: „Imamo problem sa ekstremizmom koji dolazi sa muslimanske strane“, a Bošnjake predstavio kao protivnike Trumpove administracije (Dodik, 2026). Po povratku, 8. novembra, Srbe je ponovo smjestio u priču o sukobu kršćanstva i islama (Hina, 2026). Lobiranje za položaj jednog političara tako dobija opravdanje u zaštiti vjerske zajednice, dok se drugoj osporava ravnopravno mjesto u državi.

Dodik u tim nastupima ne traži samo podršku izvan BiH. Istovremeno govori ko, po njegovom viđenju, pripada zajednici i ko ima pravo govoriti u njeno ime. Primjeri koji slijede pokazuju kako se slične granice postavljaju u odnosu prema prošlosti, položaju žena i pravu na javno okupljanje.

Pripadnost i pravo na neslaganje

Rusija je 8. jula 2015. u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija stavila veto na nacrt rezolucije o Srebrenici S/2015/508 (Ujedinjene nacije, 2015). Na jednoj srpskoj stranici na Facebooku taj je veto kasnije predstavljen kao zaštita srpskog identiteta, a druge objave na istoj stranici povezivale su podršku Putinu s vjerskom solidarnošću. Veljan je stranicu identificirala tokom mapiranja javno dostupnih sadr-

žaja krajnje desnice i svrstala je među ekstremističke sadržaje (2024, str. 18). Međunarodni postupak dobio je tako značenje odbrane zajednice.

Kada se Rusija predstavlja kao zaštitnica zajednice od kolektivne osude, lako nastaje očekivanje lojalnosti zajednice, a kritika odnosa s Moskvom postaje nelojalnost vlastitom narodu. Turčalo povezuje rusku podršku negiranju genocida u Srebrenici s domaćim nastojanjima da se izbjegne odgovornost za prošlost (2024). Istraživanje historijske traume objašnjava kako priče o kolektivnom stradanju mogu poslužiti političkoj mobilizaciji, zavisno od okolnosti u kojima se prenose (Buljubašić i Holá, 2021). Sjećanje i identitet ne određuju sami po sebi politički stav. Politički problem nastaje kada se traži da jedno tumačenje prošlosti odredi kome ljudi danas duguju lojalnost.

Kada je Milorad Dodik 8. januara 2023. godine odlikovao Vladimira Putina Ordenom Republike Srpske na ogrlici, obrazložio je to njegovom „patriotskom brigom i ljubavlju prema Republici Srpskoj“ (021.rs, 2023). Odluka je izazvala kritike, među kojima je bila i ona tadašnje ministrice vanjskih poslova Bosne i Hercegovine Bisere Turković. Dodik, međutim, nije odgovorio na njene političke argumente. Umjesto toga, poručio je: „Svaka joj je za šamara“ (N1 BiH, 2023). Kako primjećuje Halilović (2023, str. 17), takva izjava nije samo uvreda upućena političkoj protivnici. Ona sadrži i rodno zasnovanu poruku o tome šta se događa kada žena javno ospori odluku muškarca na poziciji moći. Time je pitanje opravdanosti odlikovanja ruskog predsjednika potisnuto ponižavanjem žene koja ga je postavila.

U ovom slučaju odbrana odnosa s Rusijom oslonila se na domaći obrazac ponižavanja žena. Političarka koja je osporila odluku nije tretirana kao ravnopravna sagovornica, nego kao neko koga treba disciplinirati. Podrška i povezanost se zato vide u načinu na koji se savezništvo brani i određuje čiji se politički glas uvažava.

Taj obrazac prepoznaje se i u domaćim raspravama o porodici, naciji i položaju žena. Kada Dodik pred konzervativnom publikom u Budimpešti i SAD govori o odbrani tradicionalne porodice, otvara se pitanje ko određuje koje su porodične i društvene uloge poželjne. U dijelu konzervativnog političkog govora žena se prikazuje prvenstveno kao majka i čuvarica tradicije, a njeni drugačiji izbori kao prijetnja opstanku zajednice. Veljan i Ćehajić Čampara (2021) analizirale su više od pedeset Facebook grupa, YouTube kanala i internetskih portala iz BiH i regije, koristeći i ranije intervjue i fokus grupe. U proučavanim sadržajima žene se veličaju kao čuvarice porodice i naroda, dok se od njih istovremeno očekuje da svoje životne i reproduktivne odluke podrede tim ulogama. Takav govor nije vezan samo za jednu zemlju ili politički pokret. Izvještaj Evropske komisije za 2026. upozorava i na nastojanja konzervativnih grupa u BiH da ograniče prava žena i rodnu ravnopravnost pozivanjem na tradicionalne vrijednosti, kao i na pritiske na organizacije koje se zalažu za prava žena (Evropska komisija, 2026, odjeljak 2.2.1). Nisu svi konzervativni stavovi isključujući. Problem nastaje kada se jednom modelu porodice pridaje pravo da određuje tuđe životne izbore. Nalazi navedenog istraživanja odnose se na odabrane sadržaje i iskaze, a ne na rasprostranjenost takvih stavova u cijeloj zemlji.

Sličan način određivanja ko pripada zajednici, a ko odstupa od njenih navodnih vrijednosti, može se prepoznati i u protivljenju Povorkama ponosa. Halilović (2023, str. 21 do 23) dokumentuje izjave Milorada Dodika, gradonačelnika Banje Luke Draška Stanivukovića i tadašnjeg ministra privrede

Kantona Sarajevo Adnana Delića, čiji je stav 2022. godine objavljen i na službenoj Facebook stranici Ministarstva. Iako dolaze iz različitih političkih sredina, u njihovim se javnim istupima pojavljuje slična argumentacija: zaštita porodice i tradicionalnih vrijednosti koristi se kao razlog za protivljenje javnoj vidljivosti i zahtjevima za ravnopravnošću LGBTI osoba. Time rasprava prestaje biti samo pitanje različitih moralnih uvjerenja i postaje pitanje ko ima pravo biti vidljiv, slobodno se okupljati i javno zahtijevati jednak tretman.

Iskustva aktivista pokazuju koliko ostvarivanje tog prava zavisi od postupanja institucija. Prva Povorka ponosa u Sarajevu održana je 2019. godine uz snažno policijsko osiguranje, dok su u Banjoj Luci u martu 2023. napadnuti aktivisti okupljeni povodom planiranog događaja (Halilović, 2023, str. 21 do 23). Pravo na okupljanje ne zavisi samo od njegovog formalnog priznanja nego i od spremnosti institucija da zaštite ljude čije prisustvo u javnosti izaziva protivljenje.

Ovdje je važno razlikovati pravo na njegovanje tradicije od nastojanja da se jedna slika tradicije nametne svima. Privrženost porodici, vjeri i nacionalnom identitetu sama po sebi nije suprotna demokratskim vrijednostima. Problem nastaje kada se od žena očekuje da o vlastitom tijelu i budućnosti odlučuju prema potrebama nacije, kada se pripadnost zajednici uslovljava prihvatanjem propisanih rodnih uloga ili kada se pravo LGBTI osoba na javno okupljanje predstavlja kao prijetnja društvu. Tada se zaštita zajednice pretvara u opravdanje za ograničavanje sloboda dijela njenih članova. Oni koji ne prihvataju ponuđeni model porodice, identiteta ili društvenog ponašanja ne prestaju biti dio zajednice, ali ih se nastoji potisnuti na njene margine.

Prethodni primjeri pokazuju kako se pozivanje na naciju, tradiciju i političkog vođu može koristiti da se ograniči pravo na neslaganje unutar BiH. Slučaj Moldavije u ovu analizu uvodimo iz drugog razloga: postoje dokumentirani navodi da se teritorija BiH koristila za obuku ljudi povezanih s pripremama za nasilno djelovanje tokom izbora u drugoj državi. Ne tvrdimo da je utvrđena veza između organizatora tih obuka i Dodikovih političkih savezništava. Zanima nas kako su institucije BiH odgovorile na upozorenja i kako se pozivanje na suverenitet i odnose s Rusijom koristi u raspravi o konkretnim sigurnosnim navodima.

Kampovi za Moldavce i pitanje suvereniteta

Maxim Rosca rekao je novinarima da ga je 2024. poziv da nauči kako se braniti odveo u kamp u blizini Banje Luke. Kada su ga novinari pitali pamti li nešto iz okoline što bi pomoglo da se kamp geografski locira, prisjetio se drveća. Učesnicima je, kako je ispričao, za deset dana boravka obećano između 300 i 500 dolara, a njemu je novac isplaćen u kriptovaluti. Prema navodima istraživanja, oduzeti su im telefoni i pasoši (Pekmez i sar., 2025). New York Times je u augustu 2026. izvijestio i o Roscinom svjedočenju pred moldavskim sudom: rekao je da ga je ruski instruktor udario u lice i izbio mu zub kada je odbio jedan od treninga (N1 BiH, 2026b). Njegov iskaz novinarima dio je zajedničkog istraživanja Detektora i organizacije CU SENS, u kojem su Irvin Pekmez, Nino Bilajac i Enes Hodžić pratili učesnike, putovanja i lokacije obuke u nekoliko država.

Roscin iskaz dopunjuju navodi moldavskog tužilaštva o načinu organiziranja obuke. U aprilu 2025. godine tužioci su naveli da su pojedini učesnici primali uplate u kriptovalutama kako bi ostali na raspolaganju organizatorima, umjesto da se zaposle. Upute su dobijali putem Telegrama, a obuku u Bosni i Hercegovini tužioci su povezali s pripremama za masovne nerede u kontekstu predsjedničkih izbora i referenduma o evropskim integracijama u Moldaviji 2024. Prema njihovom opisu, učesnici su pripremani za izazivanje protesta i nasilno djelovanje tokom tih okupljanja (PCCOCS, 2025). Opisano obučavanje i plaćanje učesnika upućuje na pripreme za organizirano nasilje tokom izbornog procesa. Njihovo utvrđivanje zahtijeva provjeru radnji i odgovornosti svake osobe, što je postalo predmet sudskog postupka.

Sud u Kišinjevu, sjedište Buiucani, 6. februara 2026. prvostepeno je troje optuženih osudio na zatvorske kazne od četiri godine do pet godina i četiri mjeseca u predmetu priprema za masovne nerede, koji je obuhvatio i obuku u Bosni i Hercegovini (Judecătoria Chișinău, 2026, str. 51 do 52). U saopćenju o presudi tužilaštvo je navelo opremu pronađenu po njihovom povratku u Moldaviju, uključujući male dronove, upravljačke uređaje i naočale za njihovo korištenje (PCCOCS, 2026).

Prema istraživanju New York Timesa, kod učesnika uhapšenih pri povratku u Moldaviju u oktobru 2024. pronađeni su dijelovi za dronove, među njima i nastavci za ispuštanje granata. Tužioci su naveli i priručnik naslovljen „Ruska kuhinja: abeceda terorizma u kućnoj radinosti“ (engl. Russian Cuisine: The ABCs of Homemade Terrorism) (N1 BiH, 2026b). Sigurnosna i obavještajna služba Moldavije još je u decembru 2024. koordinaciju obuke pripisala ruskim akterima i identificirala kamp u blizini Banje Luke (SIS, 2024, str. 6 do 7). Kremlj je odbacio navode o ruskom miješanju. Portparol Dmitrij Peskov rekao je da su to „sve neistinite tvrdnje koje nemaju nikakvog osnova“ (N1 BiH, 2026b).

Bosna i Hercegovina nije bila jedino odredište. U septembru 2025, uoči parlamentarnih izbora, moldavske vlasti privele su 74 osobe zbog sumnje na pripremu masovnih nereda, „koordiniranu iz Ruske Federacije, preko kriminalnih elemenata“. Većina osumnjičenih je, prema tužiocima, sistematski putovala u Srbiju. Dio njih, rekao je šef policije, nije znao pravu svrhu putovanja, koja su im predstavljena kao hodočašća (N1 Srbija, 2025). Ti navodi odnose se na novi izborni ciklus, nakon predsjedničkih izbora i referenduma iz 2024. na koje se odnose prethodno opisane obuke.

Pitanje za institucije Bosne i Hercegovine bilo je šta se odvijalo na njenoj teritoriji i ko je za to znao. Tadašnji ministar sigurnosti Nenad Nešić upozorenja o kampovima javno je povezao s odnosima prema Rusiji.

Nešić je 24. oktobra 2024. izjavio da sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine nemaju informacije o postojanju takvih kampova i pozvao strane vlasti da dostave dokaze. Istovremeno je navode predstavio kao izmišljene konstrukcije u službi političkih sukoba u Moldaviji, tvrdeći da je BiH na meti zbog svog odnosa prema Rusiji. Poručio je i da Republika Srpska poštuje suverenitet drugih država i ne miješa se u njihove unutrašnje odnose (Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, 2024). Tako je sigurnosno upozorenje, koje je zahtijevalo provjeru, gotovo odmah pretvoreno u političko pitanje. Umjesto odgovora o tome jesu li strani državljani obučavani na teritoriji BiH i ko je takve aktivnosti organizovao, u središtu njegove reakcije našli su se motivi onih koji su na njih upozorili.

Ipak, Nešićeva javna reakcija ne govori sve o postupanju institucija. Istraživanje Detektora iz jula 2025. otkrilo je da je Tužilaštvo BiH formiralo predmet, a kasnije je potvrđeno i da su moldavske vlasti dostavile svoja saznanja (Pekmez i sar., 2025; Pekmez i Hodžić, 2026). Prema stanju koje je Detektor objavio 2. aprila 2026, optužnica u BiH nije bila podignuta. Iz tog izvještaja ostaje nejasno koje su provjere provedene na osnovu dostavljenih podataka i dokle se tada stiglo u utvrđivanju odgovornosti u BiH.

Pripreme opisane u moldavskim postupcima ugrožavale su pravo građana da bez nasilja i zastrašivanja odlučuju o predsjedniku i evropskoj budućnosti svoje zemlje. Suverenitet se ne može braniti samo kada je riječ o vlastitoj državi, a zanemarivati kada se sumnja da se s njene teritorije priprema miješanje u političke procese drugih država. Pritom je važno razlikovati zakonito protivljenje evropskim integracijama od organizovanja nasilja radi utjecaja na političke odluke. Rasprava o odnosima s Rusijom zato ne smije zamijeniti provjeru ko je obuku organizovao, finansirao i omogućio.

Evropsko obećanje na provjeri

Evropski političari također snose odgovornost za izbor partnera u Bosni i Hercegovini i za posljedice podrške koju im pružaju. BiEPAG je još 2017. godine upozorio na problem stabilitokratije, odnosno praksu u kojoj međunarodni partneri podržavaju lidere koji obećavaju političku stabilnost, čak i kada njihova vlast slabi demokratske institucije i ograničava političku konkurenciju (2017, str. 7 do 9). Takva podrška ne mora uvijek proizlaziti iz zajedničkih ideoloških uvjerenja. Nekada je riječ o pragmatičnoj saradnji radi ekonomskih ili diplomatskih interesa, a nekada o stvarnoj političkoj bliskosti. Međutim, posljedice za građane mogu biti slične ako međunarodno priznanje dodatno osnaži lidere koji kod kuće osporavaju ravnopravnost i demokratska prava.

Upravo zato susrete s evropskim političarima ne treba automatski tumačiti kao potvrdu nečije demokratske opredijeljenosti. U analiziranim nastupima izdvajaju se dvije predstave Evrope. Jedna evropsku pripadnost vezuje za institucije, političke slobode i jednaka prava građana. Druga u prvi plan stavlja kulturno definiranu naciju i pravo njenih lidera da je brane od vanjskih ograničenja. Domaći političari mogu istovremeno tražiti prednosti evropskog povezivanja i odbacivati zahtjeve za jednakošću koji dovode u pitanje njihov način vladanja. Pozivanje na odbranu identiteta pomaže im da tu nedosljednost predstave kao zaštitu zajednice. Fotografija s evropskim liderom zato govori o političkim vezama, ali sama po sebi ne potvrđuje demokratski karakter politike koju taj lider provodi.

Mnogo pouzdanije mjerilo nalazimo u obavezama koje je Evropska unija postavila Bosni i Hercegovini. U Mišljenju iz 2019. Evropska komisija među ključnim prioritetima navodi jednakost i nediskriminaciju građana, uključujući postupanje u skladu sa sudskom praksom u predmetu Sejdić i Finci, u prioritetu 4(f). Prioritet 9 odnosi se na nediskriminaciju i rodnu ravnopravnost, a prioritet 11 na slobodu udruživanja i okupljanja (Evropska komisija, 2019, str. 15). To nisu samo formalni uslovi za evropske integracije. Iza njih stoje svakodnevna prava ljudi koji ne pripadaju konstitutivnim narodima, žena koje odbijaju nametnute društvene uloge, političkih neistomišljenika i svih drugih čija se prava mogu

naći na udaru većine ili političkih elita. U izvještaju objavljenom 4. novembra 2026. Komisija je ponovo upozorila na slab nadzor nad izvršnom vlašću, pritiske na aktiviste i propuste institucija u zaštiti od diskriminacije (Evropska komisija, 2026, odjeljci 2.1.1 i 2.2.1).

Za Bosnu i Hercegovinu to znači da se napredak ne može mjeriti samo dogovorima političkih lidera ili njihovom sposobnošću da pridobiju međunarodne saveznike. Važno je i mogu li građani ravnopravno učestvovati u političkom životu, osporavati odluke vlasti i računati na jednaku zaštitu institucija bez obzira na to gdje žive i kojoj zajednici pripadaju. Pritom nijedan ustavni model sam po sebi ne garantuje demokratiju. Podjela vlasti može zaštititi zajednice od političke dominacije, ali može poslužiti i za očuvanje kontrole stranaka koje tvrde da jedine imaju pravo predstavljati određeni narod. Zato svaku reformu treba posmatrati kroz njene stvarne posljedice po građane, a ne samo kroz dogovor političkih predstavnika.

Politička savezništva obično imaju više razloga. Ekonomski interesi, diplomatske potrebe i ideološka bliskost prepliću se, kao što pokazuje Orbánov nastup na poslovnom forumu u Banjoj Luci. Zato nije dovoljno utvrditi s kim se domaći političari sastaju. Treba ispitati i kakvu politiku međunarodni partneri svojom podrškom osnažuju.

Na zajedničkim pitanjima poput obrazovanja, zdravstva i odgovornog trošenja javnog novca moguće je sarađivati i kada građani imaju različite etničke i vjerske identitete. Političari koji zagovaraju opstanak države trebaju objasniti kako će njene institucije služiti i ljudima koji ih ne podržavaju. Međunarodna pomoć može podržati taj rad, ali odgovornost za njega ostaje na domaćim političkim akterima.

Zaključak i preporuke

Analizirani slučajevi pokazuju kako Dodik međunarodnu podršku koristi da vlastiti politički položaj predstavi kao interes zajednice. Susreti u Kazanju i Budimpešti pružali su mu javno priznanje, dok su reakcije Moskve i mađarske vlade nakon presude u februaru 2025. donijele diplomatsku podršku u konkretnom sporu s institucijama. Ukidanje američkih sankcija imalo je drugačiju težinu: uklonilo je konkretna ograničenja, a Dodik ga je uklopio u priču o prijateljima koji čuvaju Republiku Srpsku. Lobistički ugovori i približavanje pokretu MAGA pokazuju kako je tu strategiju proširio na američku desnicu. Različite odluke i odnose tako je predstavljao kao potvrdu vlastite uloge u odbrani zajednice.

Dodik te međunarodne veze koristi i u domaćim političkim sukobima. U analiziranim nastupima podrška evropske desnice vezana je za odbranu kršćanske Evrope, nacionalnog identiteta i tradicionalnih vrijednosti, ali i za tvrdnje o tome kome određena teritorija pripada. U obraćanjima američkoj publici tome se pridružuje islamofobno predstavljanje Bošnjaka kao prepreke srpskoj slobodi. Domaći primjeri pokazuju kako se sličnim jezikom određuje čiji se glas prihvata, a čije se neslaganje predstavlja kao prijetnja zajednici. Moldavski slučaj otvara drugačije pitanje: kako institucije odgovaraju na pripreme za nasilno miješanje u politički proces druge države. Nešićeva reakcija na taj slučaj pokazuje kako pozivanje na odnose s Rusijom može potisnuti javnu raspravu o konkretnom sigurnosnom upozorenju.

U analiziranim istupima kritika lidera predstavlja se kao napad na narod, njegov identitet ili pravo da sam odlučuje o svojoj budućnosti. Time se zamagljuje razlika između interesa građana i interesa političara koji tvrde da ih predstavljaju. Procjena međunarodne podrške mora zato obuhvatiti i način na koji je lider koristi prema domaćim institucijama i građanima. Iz toga proizlaze četiri preporuke.

Prva preporuka odnosi se na Evropsku uniju i njene države članice. Saradnja s političkim liderima u Bosni i Hercegovini ne bi smjela značiti prešutno prihvatanje njihovog odnosa prema demokratskim institucijama i ljudskim pravima. Evropska komisija u godišnjim izvještajima, a vlade država članica u bilateralnim kontaktima, trebaju konkretno pratiti postupanje prema prioritetima 4(f), 9 i 11 iz Mišljenja iz 2019, koji se odnose na jednakost, nediskriminaciju, rodnu ravnopravnost i slobodu okupljanja. Podrška pojedine evropske vlade nije isto što i politika Evropske unije. Međunarodni partneri trebaju javno razlikovati institucionalnu saradnju s izabranim zvaničnicima od podrške politikama koje potkopavaju ove obaveze.

Druga preporuka odnosi se na sigurnosne i pravosudne institucije Bosne i Hercegovine. Navodi o kampovima povezanim s pripremama za nerede u Moldaviji zahtijevaju provjeru bez obzira na političke odnose s akterima koji se u njima spominju. Tužilaštvo BiH treba nastaviti saradnju s moldavskim pravosuđem kroz međunarodnu pravnu pomoć i javno informisati o fazi predmeta u mjeri u kojoj zakon dopušta. Potrebno je provjeriti moguće uloge organizatora, finansijera i domaće logistike, uključujući način dolaska i boravka učesnika. Pritom se mora jasno razlikovati zakonito političko djelovanje od priprema za nasilje. Protivljenje evropskim integracijama ili održavanje odnosa s Rusijom samo po sebi nije sigurnosna prijetnja. Politička bliskost ne smije zaustaviti provjeru postupaka, kao što političko neslaganje ne smije biti zamjena za sumnju zasnovanu na konkretnim nezakonitim radnjama.

Treća preporuka tiče se zaštite građana koji javno osporavaju političku moć. Novinari, aktivisti, žene u političkom životu i učesnici javnih okupljanja moraju imati jednaku zaštitu bez obzira na to gdje žive i čijoj se politici protive. Policijske agencije i tužilaštva trebaju dosljedno istraživati prijetnje i napade te u zakonskim granicama objavljivati zbirne podatke o prijavama, poduzetim radnjama i ishodima postupaka, uz zaštitu ličnih podataka. Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH treba u okviru svog mandata pratiti pritužbe i javno ukazivati na institucionalne propuste. Sloboda izražavanja i okupljanja ne može zavisiti od podrške vladajućoj stranci, pripadnosti određenoj zajednici ili prihvatanja vrijednosti koje politički lideri proglašavaju nacionalnim.

Četvrta preporuka namijenjena je **istraživačima i medijima koji prate strani politički utjecaj.** Pri praćenju saradnje treba utvrditi kakva se podrška pruža, kojim kanalima i za koje postupke. Politički nastupi, novinarski nalazi, tužilački navodi, obavještajne procjene i sudska utvrđenja ne odgovaraju na ista pitanja i moraju biti jasno razdvojeni. Službeno saopćenje potvrđuje šta je institucija izjavila, ali samo po sebi ne potvrđuje svaku njenu tvrdnju. Slično tome, dokumenti iz registra FARA otkrivaju prijavljene odnose zastupanja, ugovorene ciljeve i distribuciju materijala, dok procjena političkog učinka traži druge podatke. Takva preciznost otežava pokušaje da se svaka kritika odbaci kao strana zavjera ili napad na nacionalne interese.

Dobrodošlica u Budimpešti dala je Dodiku mjesto u priči o zajedničkoj odbrani nacije i tradicionalnih vrijednosti. Nekoliko sedmica kasnije, Orbánov izborni poraz podsjetio je da podrška jednog lidera ne znači i podršku svih građana njegove zemlje.

Međunarodni saveznici mogu lideru dati podršku, ali ne i isključivo pravo da govori u ime svih političkih grupacija i građana vlastite zajednice, u ovom slučaju Republike srpske. Građani imaju pravo osporiti njegovu politiku, odbiti njegove saveze i drugačije zamisliti budućnost svoje zajednice. Ruska podrška i veze s evropskom i američkom desnicom postaju problem za demokratiju Bosne i Hercegovine kada se koriste da im se ta sloboda oduzme. Zato vrijednost takvih savezništava ne treba mjeriti samo njihovom političkom snagom, nego i prostorom koji ostavljaju ljudima da svom lideru kažu ne.

Literatura

021.rs. (2023, 8. januara). *Dodik odlikovao Putina Ordenom RS na ogrlici, „za patriotsku brigu i ljubav prema RS“*.

Balkans in Europe Policy Advisory Group [BiEPAG]. (2017, mart). *The crisis of democracy in the Western Balkans: Authoritarianism and EU stabilitocracy*.

Barber, L., Foy, H., & Barker, A. (2019, 27. juna). *Vladimir Putin says liberalism has 'become obsolete'*. Financial Times.

Bećirević, E. (2022, 21. februara). *The future of Europe: The threat of military aggression against Ukraine and secessionism in Bosnia and Herzegovina*. Atlantic Initiative.

Bećirević, E., & Turčalo, S. (2020). Russian influence in Bosnia and Herzegovina: How Russia's support for anti NATO forces could reshape the country and the region. *Democracy and Security in Southeastern Europe, 7*(1), 7 do 21.

Brown, K., Mondon, A., & Winter, A. (2023). The far right, the mainstream and mainstreaming: Towards a heuristic framework. *Journal of Political Ideologies, 28*(2), 162 do 179.

Buljubašić, M., & Holá, B. (2021). *Historical trauma and radicalisation: How can intergenerational transmission of collective traumas contribute to (group) radicalisation?* Atlantic Initiative.

Ćerimagić, A. (2024, 24. maja). *Hungary in Bosnia and Herzegovina: Orbán's dance on the edge*. Atlantic Initiative.

Dickens & Madson Canada Inc. (2025, 3. oktobra). *Exhibit A and Exhibit B concerning Republic of Srpska* [Ugovor o konsultantskim uslugama i dodaci, registracijski broj FARA 6200]. Ministarstvo pravde Sjedinjenih Američkih Država.

Dodik, M. (2026, 6. novembra). *Važni ljudi u Americi znaju za Srpsku*. Službena stranica Milorada Dodika.

European Western Balkans. (2025a, 6. augusta). *Dodik's presidential mandate terminated by Central Election Commission*.

European Western Balkans. (2025b, 29. oktobra). *US lifts sanctions on Dodik and his closest associates*.

Evropska komisija. (2019, 29. maja). *Commission opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union* (COM(2019) 261 final).

Evropska komisija. (2025, 4. novembra). *Bosnia and Herzegovina 2025 report* (SWD(2025) 751 final).

Evropska komisija. (2026, 4. novembra). Bosnia and Herzegovina 2026 report (SWD(2026) 691 final).

Halilović, M. (2023). *Gender and nonviolent extremism in Bosnia and Herzegovina: A policy paper*. Atlantic Initiative.

Halilović, M., & Veljan, N. (2023). *Attitudes towards NATO: A survey report. Summary of key findings*. Atlantic Initiative.

Hina. (2026, 8. novembra). *[Izvještaj o Dodikovim izjavama nakon povratka iz SAD]*. N1 BiH.

Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani. (2026, 6. februara). Sentință, Dosarul nr. 1-818/2025 [Prvostepena presuda u predmetu priprema za masovne nerede koji je obuhvatio obuku u Bosni i Hercegovini].

Kabinet predsjednika Republike Srpske. (2024, 21. februara). *Predsjednik Republike Srpske razgovarao sa predsjedinkom [sic] Ruske Federacije*.

Kapidžić, D. (2020). Subnational competitive authoritarianism and power sharing in Bosnia and Herzegovina. *Southeast European and Black Sea Studies, 20*(1), 81 do 101.

Laruelle, M. (2022). Illiberalism: A conceptual introduction. *East European Politics, 38*(2), 303 do 327.

Metodieva, A., & Colborne, M. (2023). *Links between the Balkan far right and the war in Ukraine*. Atlantic Initiative.

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine. (2024, 24. oktobra). *Ministar Nešić: Bezbjednosne agencije u BiH ne raspolažu podacima da u BiH postoje kampovi u kojima su obučavana lica iz Moldavije*.

Mudde, C. (2010). The populist radical right: A pathological normalcy. *West European Politics, 33*(6), 1167 do 1186.

Mudde, C. (2017). Introduction to the populist radical right. U C. Mudde (ur.), *The populist radical right: A reader* (str. 1 do 10). Routledge.

Mueller, E. (2026, 10. novembra). Exclusive: Trump diplomatic nominee shaped a pro-Russia Balkans policy. Semafor.

Mujkić, S. (2026, 19. oktobra). *[Istraživanje o prisustvu Trumpovih saradnika na izbornom skupu SNSD]*. Detektor.

N1 BiH. (2023, 13. januara). *Dodik skandalozno odgovorio Turković: „Svaka joj je za šamara"*.

N1 BiH. (2025a, 26. februara). *Russia warns that Dodik's guilty verdict will have "harmful consequences"*.

N1 BiH. (2025b, 3. marta). *Hungarian deputy minister sparks controversy with statements in Banja Luka*.

N1 BiH. (2026a, 13. aprila). *Bosnian officials congratulate Magyar, Republika Srpska entity leadership silent*.

N1 BiH. (2026b, 14. augusta). *NYT investigation: Russian operatives ran training programmes in Bosnia and Serbia targeting Moldova*.

N1 BiH. (2026c, 11. novembra). Semafor otkriva: Ko je „Srbin u State Departmentu" koji je zagovarao Dodikovu politiku?

N1 Srbija. (2025, 22. septembra). *Individuals arrested in Moldova over "Russian unrest plot" allegedly trained in Serbia*.

Orbán, V. (2014, 26. jula). *Prime Minister Viktor Orbán's speech at the 25th Bálványos Summer Free University and Student Camp* [Govor na 25. ljetnom univerzitetu Bálványos, Băile Tușnad]. Službeni engleski prijevod, Kabinet predsjednika Vlade Mađarske.

Orbán, V. (2026, 21. marta). *Orbán Viktor beszéde a CPAC Hungary 2026 Konferencián* [Govor na konferenciji CPAC Hungary 2026]. Vlada Mađarske. Transkript na mađarskom jeziku; citirane odlomke preveli su autori.

Pekmez, I., & Hodžić, E. (2026, 2. aprila). *Moldavski „turisti" na zadatku fotografisanja državnih zgrada i ambasada u BiH, Srbiji i Hrvatskoj*. Detektor.

Pekmez, I., Hodžić, E., & Bilajac, N. (2025, 15. jula). *Unutar ruskih kampova za Moldavce u BiH: Kripto plaćanja, saboter i osuđeni ubica u okolini Banjaluke*. Detektor. Uz doprinos Malvine Cojocari iz organizacije CU SENS i Gordane Andrić iz BIRN Srbija.

Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale [PCCOCS]. (2025, 3. aprila). În *judecată: Trei participanți la instruiri în Bosnia* și *Herțegovina pentru pregătirea organizării dezordinilor în masă în contextul alegerilor prezidențiale* și *referendumului din 2024* [Pred sudom: troje učesnika obuke u Bosni i Hercegovini radi pripreme masovnih nereda u vrijeme predsjedničkih izbora i referenduma 2024].

Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale [PCCOCS]. (2026, 6. februara). *Un bărbat* și *două femei condamnați la 4* și *5 ani* închisoare *pentru participare la instruiri în Bosnia, pentru pregătirea dezordinilor în masă în Moldova, în preajma alegerilor prezidențiale* și *referendumului din 2024* [Muškarac i dvije žene osuđeni na četiri i pet godina zatvora zbog učešća u obuci u Bosni radi pripreme masovnih nereda u Moldaviji uoči predsjedničkih izbora i referenduma 2024].

Radio Free Europe/Radio Liberty. (2026, 12. aprila). *Hungarian opposition leader Magyar scores landslide win to oust Orban*.

Radio Slobodna Evropa. (2022, 17. marta). *Ambasada SAD: Opasne prijetnje ruskog ambasadora prema BiH*.

Rodrik, D. (2021). Why does globalization fuel populism? Economics, culture, and the rise of right wing populism. *Annual Review of Economics, 13*, 133 do 170.

RRB Strategies LLC. (2026, 10. aprila). *Informational materials distributed on behalf of the Republic of Srpska* [Podnesak prema zakonu FARA, registracijski broj 7562, informativni materijali 5]. Ministarstvo pravde Sjedinjenih Američkih Država.

Schaffer, A., Reinhard, B., & Birnbaum, M. (2025, 5. aprila). *Pardoned by Trump, Rod Blagojevich has new job: Lobbying for Bosnian Serbs*. Daily Herald (prenijeto iz The Washington Post).

Shekhovtsov, A. (2018). *Russia and the Western far right: Tango noir*. Routledge.

Sigurnosna i obavještajna služba Republike Moldavije [SIS]. (2024, 12. decembra). *Fraudele electorale constatate în cadrul alegerilor prezidențiale* și *a referendumului republican: Imixtiunea externă în procesele electorale din Republica Moldova* [Izborne prevare utvrđene tokom predsjedničkih izbora i republičkog referenduma: Strano miješanje u izborne procese u Moldaviji].

Spaić, I. (2026, 7. februara). *Islamofobija kao način lobiranja* [Izvještaj o Dodikovom intervjuu za Lindell TV]. N1 BiH.

SRNA. (2025, 26. novembra). *Dodik: Orban's and Hungary's policies have contributed to survival of Christian element in BiH*.

Stokes Strategies LLC. (2025, 18. aprila). *Republika Srpska Briefing* [Informativni materijal, registracijski broj FARA 7567]. Ministarstvo pravde Sjedinjenih Američkih Država.

Sud Bosne i Hercegovine. (2025a, 26. februara). *Donesena presuda u predmetu Milorad Dodik i drugi*.

Sud Bosne i Hercegovine. (2025b, 27. marta). *Saopštenje za javnost Suda BiH*.

Sud Bosne i Hercegovine. (2025c, 1. augusta). *Otpremljena drugostepena presuda u predmetu protiv optuženih Milorada Dodika i Miloša Lukića*.

Turčalo, S. (2024, 1. maja). *The Kremlin's hand: How Russia fuels Srebrenica genocide denial and Balkan instability*. Just Security.

Turčalo, S. (2025). *BiH Russia relations after the beginning of the Ukrainian war: What policy does BiH lead toward Russia* (BSF Research Paper 02). IDEFE Publications.

Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti. (2015, 8. jula). *Nacrt rezolucije S/2015/508* [nacrt o Srebrenici na koji je Ruska Federacija stavila veto].

Ured za kontrolu strane imovine Ministarstva finansija Sjedinjenih Američkih Država [OFAC]. (2025, 29. oktobra). *Uklanjanja sa sankcijske liste za Zapadni Balkan [Službena obavijest]*.

Veljan, N. (2024). *Digital dynamics of radicalization: Tracing far right extremism in Bosnia and Herzegovina and the Southeast Europe*. Atlantic Initiative.

Veljan, N., & Ćehajić Čampara, M. (2021). *Gender ideologies: How extremists exploit battles over women's rights and drive reciprocal radicalization*. Atlantic Initiative. *Prikaz publikacije*.

Vijeće Evropske unije. (2022, 18. marta). *Council Decision (CFSP) 2022/450 of 18 March 2022 amending Decision 2011/173/CFSP concerning restrictive measures in view of the situation in Bosnia and Herzegovina*. Official Journal of the European Union, L 91, 22.

Vlada Mađarske. (2024, 6. aprila). *A Magyarországon felhalmozott* tőke *már külföldön keres befektetési lehetőségeket* [Mađarski kapital traži prilike za ulaganje u inostranstvu]. Izvještaj agencije MTI o Orbánovom obraćanju na poslovnom forumu u Banjoj Luci 5. aprila.

Wojczewski, T. (2026). The international cooperation of the populist radical right: Building counter hegemony in international relations. *International Relations, 40*(1), 3 do 28.

Na osnovu javnih izjava, dokumenata i istraživačkih nalaza razlikujemo političku podršku od dokaza o konkretnim postupcima, a posebno razmatramo odgovornost institucija BiH...
Atlantska inicijativa
Centar za sigurnosna i pravna istraživanja